

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Uniwersytet Śląski z siedzibą w Cieszynie w procesie zmian

Author: Halina Rusek

Citation style: Rusek Halina. (2009). Uniwersytet Śląski z siedzibą w Cieszynie w procesie zmian. W: W. Korzeniowska (red.), "Tradycje kształcenia nauczycieli na Śląsku Cieszyńskim : studia, rozprawy, przyczynki" (s. 119-133). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Halina Rusek

Uniwersytet Śląski z siedzibą w Cieszynie w procesie przemian¹

Uniwersytet umiejscowiony na Śląsku ma krótką oficjalną nazwę: Uniwersytet Śląski, jednak najczęściej, w codziennym języku, używana jest nazwa poszerzona: Uniwersytet Śląski w Katowicach. Nazwa ta tylko częściowo odzwierciedla współczesne położenie i funkcjonowanie tej uczelni. Siedziba władz Uniwersytetu Śląskiego i większość jego wydziałów mieści się, co prawda, w Katowicach, ale wiele jego jednostek na stałe wrosło w strukturę kilku innych miast województwa śląskiego: Sosnowca, Chorzowa, Rybnika, położonego na granicy Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego, Jastrzębia i Cieszyna — nieformalnej stolicy Śląska Cieszyńskiego.

Nieprzypadkowo w 1971 roku utworzono w Cieszynie filię Uniwersytetu Śląskiego jako Wyższe Studium Nauczycielskie² — wszak tradycje kształcenia, a przede wszystkim kształcenia nauczycieli, sięgają w Cieszynie początków XX wieku. Placówka ta przeszła w ciągu swej historii różnorodne przeobrażenia, ostatecznie tak głębokie, jak zmiana formy organizacyjnej — 28 czerwca 2005 roku Senat Uniwersytetu Śląskiego podjął uchwałę o przekształceniu cieszyńskiej filii UŚ w dwa wydziały. Choć decyzja ta w różnych środowiskach Cieszyna i regionu budzi do dziś pewien niepokój, dla społeczności akademickiej — studentów oraz pracowników naukowych i dydaktycznych — oznacza awans i wyższą jakość z perspektywy formalnego zorganizowania.

¹ Niniejszy tekst powstał na podstawie dokumentacji Uniwersytetu Śląskiego znajdującej się w Cieszynie i Katowicach. Wykorzystano ponadto opracowania: *W zwierniadle ćwierćwiecza. Uniwersytet Śląski w Katowicach. Filia w Cieszynie 1971—1995*. Red. R. Mrózek. Cieszyn 1995, oraz *Od tradycji do współczesności. Uniwersytet Śląski. Filia w Cieszynie 1971—2000*. Red. R. Mrózek. Cieszyn 2000.

² Taka nazwa cieszyńskiej jednostki: Filia Uniwersytetu Śląskiego — Wyższe Studium Nauczycielskie, została jej nadana na mocy zarządzenia ministra oświaty i szkolnictwa wyższego z dnia 15 maja 1971 roku.

W Cieszynie mają obecnie siedzibę dwa wydziały: artystyczny oraz etnologii i nauk o edukacji, w których na sześciu kierunkach i licznych specjalnościach 240 nauczycieli akademickich kształci ponad 6 tysięcy studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. Początki procesu kształcenia studentów w Cieszynie były skromniejsze — w 1971 roku studiowały tu zaledwie 124 osoby na studiach stacjonarnych, nazywanych wówczas dziennymi.

W tym okresie, w ramach Wyższego Studium Nauczycielskiego (WSN) podjęto kształcenie w zakresie trzech kierunków studiów: filologii polskiej, historii z wychowaniem obywatelskim oraz nauczania początkowego z wychowaniem muzycznym. Dwóch samodzielnych pracowników naukowych oraz trzynastu młodszych pracowników naukowo-dydaktycznych kształciło 124 pierwszych studentów. Już rok później nauczanie początkowe z wychowaniem muzycznym przekształcono w kierunek wychowanie muzyczne. Równie szybko doszło do zmian organizacyjnych w cieszyńskiej jednostce. W 1973 roku, w wyniku reorganizacji tego typu studiów w kraju, a także w efekcie koncentracji niektórych kierunków studiów na Uniwersytecie Śląskim, zlikwidowano WSN i w związku z tym przeniesiono filologię polską do nowo powstałego w Sosnowcu Wydziału Filologicznego, a historię z wychowaniem obywatelskim do Wydziału Nauk Społecznych umiejscowionego w Katowicach. Cieszyńskiej filii natomiast nadano status uczelni bezwydziałowej, pedagogiczno-artystycznej, z kierunkami studiów magisterskich w zakresie pedagogiki pracy kulturalno-oświatowej, wychowania muzycznego oraz wychowania plastycznego. W tym samym 1973 roku powołano pierwszego Prorektora Uniwersytetu Śląskiego ds. Filii w Cieszynie. Został nim wybitny historyk prof. dr hab. Józef Chlebowczyk. W swojej historii filia miała sześciu prorektorów oraz dwóch pełnomocników rektora UŚ:

- prof. dr hab. Józef Chlebowczyk — 18 marca 1972—31 sierpnia 1974;
- doc. dr hab. Antoni Gładysz — 1 października 1977—31 sierpnia 1981;
- doc. dr hab. Wojciech Kojs — 1 września 1984—31 sierpnia 1987; 1 września 1987—30 listopada 1990;
- prof. dr hab. Kazimierz Ślęczka — 1 grudnia 1990—31 sierpnia 1993; 1 września 1993—31 sierpnia 1996;
- prof. dr hab. Alojzy Kopoczek — 1 września 1996—31 sierpnia 1999; 1 września 1999—31 sierpnia 2002;
- prof. dr hab. Halina Rusek — 1 września 2002—31 sierpnia 2005.

Pełnomocnikiem rektora UŚ do spraw filii w Cieszynie był prof. dr hab. Michał Staszków (1 września 1981—31 sierpnia 1982), a pełnomocnikiem rektora UŚ do spraw wydziału zamiejscowego — prof. dr hab. Wojciech Kojs (1 września 1982—31 sierpnia 1984).

Permanentny proces przemian w cieszyńskiej filii doprowadził do utworzenia w niej w 1977 roku jednego, i jedyne go wówczas w kraju, Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego, opartego na dwóch instytutach: Instytucie Wychowania Przedszkolnego i Kulturalno-Oświatowego oraz Instytucie Wychowania

Muzycznego i Plastycznego. Nazwa pierwszego z instytutów wiązała się z uruchomieniem w roku akademickim 1976/1977 nowego kierunku studiów magisterskich: wychowania przedszkolnego. Wydział w Cieszynie umocnił dzięki owym przemianom swój status jednostki pedagogiczno-artystycznej, kształcącej studentów na czterech kierunkach studiów magisterskich: pedagogice pracy kulturalno-oświatowej, wychowania muzycznego, wychowania plastycznego oraz wychowania przedszkolnego. W latach siedemdziesiątych następowały nie tylko zmiany organizacyjne w cieszyńskiej filii, ale także poszerzono ofertę dydaktyczną dla nowej kategorii studentów: w roku akademickim 1973/1974 uruchomiono w Cieszynie po raz pierwszy studia niestacjonarne, nazywane zaocznymi, które zaczęły rozwijać się niezwykle dynamicznie i do dziś stanowią równoważny ze studiami dziennymi wymiar dydaktyki. W pierwszym roku na studia niestacjonarne uczęszczało 169 studentów (obecnie ponad trzy tysiące). W ciągu pierwszego dziesięciolecia funkcjonowania filii rozwijała się także kadra naukowo-dydaktyczna — obejmująca pod koniec pierwszej dekady w Cieszynie 2 profesorów, 6 docentów i 26 adiunktów.

Drugie dziesięciolecie swej działalności jednostka cieszyńska rozpoczęła kolejnymi zmianami organizacyjnymi, które polegały na zamianie instytutów na katedry (1982 rok), a po krótkim czasie zamianie katedr ponownie na instytuty. Ta druga zmiana, dokonana w roku akademickim 1983/1984, doprowadziła do wyłonienia się trzech silnych instytutów kierunkowych, organizujących proces dydaktyczny i sprawujących opiekę merytoryczną nad poszczególnymi kierunkami studiów: Instytut Nauk Pedagogicznych i Społecznych (pedagogika pracy kulturalno-oświatowej, wychowanie przedszkolne, nauczanie początkowe), Instytut Wychowania Muzycznego (wychowanie muzyczne), Instytut Wychowania Plastycznego (wychowanie plastyczne). W tym samym roku akademickim po raz pierwszy przeprowadzono rekrutację na nowy kierunek studiów: nauczanie początkowe. Utworzenie tego kierunku zaspokajało duże zapotrzebowanie na wykształconych nauczycieli najmłodszych uczniów szkół podstawowych i zgodne było z przemianami w ogólnokrajowym systemie edukacji, jakie zaszły w następnych latach. Przemiany te trwają zresztą do dziś, a cieszyńska pedagogika, nawykła do permanentnych zmian, zawsze na nie szybko odpowiada. Nauczanie początkowe rozwijało się na tyle szybko i dynamicznie, że po kilku latach ramy jednej katedry w Instytucie Nauk Pedagogicznych i Społecznych okazały się dla niego za ciasne — w roku akademickim 1991/1992 utworzono Instytut Kształcenia z kilkoma zakładami pomocniczymi, który przejął opiekę organizacyjną i merytoryczną nad nauczaniem początkowym. Filia UŚ w Cieszynie wzbogaciła się tym samym o kolejny, czwarty instytut kierunkowy.

Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczął się proces modernizacji założeń programowych kierunków kształcenia na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym oraz dyskusja nad celami kształcenia akademickiego, nowymi wyzwaniem, jakie stawiały przed uniwersytetami dokonujące się

gwałtownie przemiany społeczno-polityczne, kulturowe i ekonomiczne w kraju. Pierwszy etap zmian dotyczył przekształceń pedagogiki kulturalno-oświatowej w animację społeczno-kulturalną oraz nauczania początkowego w edukację wczesnoszkolną. Nie była to tylko zmiana nazw, ale także programów studiów, które elastycznie dostosowywano do nowych warunków społecznych.

Największe zmiany, których konsekwencje wyznaczają także współczesny profil kształcenia na kierunkach wydziałów cieszyńskich, pociągnęła za sobą uchwała Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z 1992 roku. Na mocy tej uchwały powołano jeden, integracyjny kierunek pedagogika, w ramach którego dotychczasowe kierunki kształcenia pozostały już tylko jako specjalności: animacja społeczno-kulturalna, nauczanie początkowe, wychowanie przedszkolne oraz nowa specjalizacja: edukacja filozoficzno-społeczna. Od tej pory na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym realizowano trzy kierunki studiów magisterskich: pedagogikę, wychowanie muzyczne oraz wychowanie plastyczne. Zmianom uległy także nazwy instytutów skupionych w Wydziale: Instytut Wychowania Plastycznego zmienił nazwę na Instytut Kształcenia Plastycznego, Instytut Wychowania Muzycznego na Instytut Pedagogiki Muzycznej, Instytut Nauk Pedagogicznych i Społecznych na Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, a Instytut Teorii Kształcenia zmienił nazwę na Instytut Pedagogiki.

O rozwoju jednostki akademickiej świadczy nie tylko doskonalenie dotychczasowej oferty dydaktycznej i naukowej oraz doskonalenie struktur organizacyjnych, ale przede wszystkim opracowywanie całkowicie nowych propozycji. Z nową ofertą wystąpili naukowcy z Cieszyna w roku akademickim 1995/1996, rozpoczynając, za zgodą Senatu Uniwersytetu Śląskiego, rekrutację na nowy kierunek studiów stacjonarnych — etnologię ze specjalnościami: etnologiczno-antropologiczną oraz etnologiczno-folklorystyczną. Temu znaczącemu wydarzeniu towarzyszyły inne — uruchomienie dla absolwentów kolegów nauczycielskich oraz absolwentów 3-letnich studiów zawodowych w WSP niestacjonarnych magisterskich studiów uzupełniających na kierunki: pedagogika, wychowanie muzyczne i wychowanie plastyczne. W połowie lat dziewięćdziesiątych w Cieszynie kształciło się już około 5 tysięcy studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, a działalność dydaktyczną i naukową prowadziła 177-osobowa kadra nauczycieli akademickich, wśród których znalazło się już 38 samodzielnych pracowników nauki.

Nieustannie trwał proces doskonalenia istniejących struktur organizacyjnych cieszyńskiej filii — przede wszystkim zwiększano liczbę zakładów w obrębie poszczególnych instytutów, co wiązało się z poszerzającym się nieustannie zakresem zadań edukacyjnych i rozwojem programów naukowych. Modyfikowano także programy działania i zadania już istniejących jednostek.

Sukcesywnie uruchamiano także nowe formy kształcenia, tzn. specjalności i specjalizacje pedagogiczne. I tak w roku akademickim 1997/1998 w Instytucie Pedagogiki uruchomiono specjalność pedagogika pracy socjalno-opiekuńczej,

a w roku następnym, w Instytucie Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze kolejną: edukacja religijna o profilu katolickim i ewangelickim. Utworzenie tej drugiej specjalności miało na celu kształcenie pedagogów katechetów wyposażonych w szeroki zasób wiedzy pedagogicznej i ogólnej, humanistycznej.

Na początku nowego wieku nastąpiła kolejna, istotna zmiana jakościowa struktury organizacyjnej filii UŚ w Cieszynie, którą można uznać za eksperyment. W marcu 2002 roku Senat UŚ zatwierdził przekształcenie struktury filii, powołując zamiast jednego Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego dwie jednostki: Wydział Artystyczny oraz Międzynarodową Szkołę Nauk o Edukacji i Kulturze jako wspólną jednostkę Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ostrawskiego w Republice Czeskiej. Międzynarodowej Szkole wyznaczono ambitne cele i zadania, odpowiadające procesom zachodzącym w Europie, szczególnie Środkowo-Wschodniej, polegającym głównie na poszukiwaniu i realizowaniu różnych form integracji. Do zadań tych należało wzbogacanie i umiędzynarodowienie oferty edukacyjnej, tworzenie nowych kierunków i specjalności, uwzględniających międzynarodowy profil edukacji, przygotowanie absolwentów do pracy w obszarze przygranicznym, tworzenie wspólnych polsko-czeskich projektów badawczych. Jednostka ta miała funkcjonować, opierając się na Kolegium Polskim i Kolegium Czeskim — w Kolegium Polskim zamiast instytutów powołano katedry i zakłady, które przejęły nadzór merytoryczny i organizacyjny nad dwoma kierunkami studiów: pedagogiką i etnologią. Dzisiaj można powiedzieć, że ten dydaktyczno-naukowy eksperyment się nie powiódł. Interesujące i nowoczesne zamierzenia, a także rozwiązania administracyjne okazały się niezgodne z polskim prawem zawartym w ustawie o szkolnictwie wyższym, gdzie stwierdza się, że tylko podstawowe jednostki mogą prowadzić kierunki studiów. Ponieważ Międzynarodowa Szkoła Nauk o Edukacji i Kulturze nie była taką jednostką, po roku funkcjonowania, w czerwcu 2003 roku Senat Uniwersytetu Śląskiego po raz kolejny, po debacie nad strukturą organizacyjną filii w Cieszynie, podjął uchwałę o utworzeniu w miejsce Międzynarodowej Szkoły Nauk o Edukacji i Kulturze — Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji, jako drugiej, obok Wydziału Artystycznego, podstawowej jednostki organizacyjnej, wchodzącej w skład cieszyńskiej filii. Po tych strukturalnych przekształceniach forma organizacyjna placówki cieszyńskiej wydawała się optymalna i zapewniająca stabilność w zakresie dydaktyki i działalności naukowej. Filia w Cieszynie była w połowie pierwszej dekady XXI wieku jednostką dużą: pracowało w niej 384 pracowników, w tym 248 nauczycieli akademickich, spośród których 24 miało tytuł profesora. Kadra ta kształciła 6689 studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.

Okazało się jednak, że proces przemian rozwijał się nadal — w 2005 roku nastąpiło wręcz rewolucyjne wydarzenie — cieszyńska filia UŚ została przekształcona w dwa wydziały: artystyczny oraz etnologii i nauk o edukacji. Uchwałę Senatu UŚ, potwierdzającą tę zmianę, poprzedzał rok przygotowań do

niej. Przekształcenie to miało przede wszystkim na celu ujednolicenie — do tej pory w pewnych obszarach odmiennych — podstawowych zasad funkcjonowania jednostki macierzystej i jej filii. Dotyczyło to zwłaszcza polityki finansowej, okazało się bowiem, że wydatki filii zaczynają przekraczać dochody. Formuła filii wyczerpała się z chwilą przejęcia przez administrację centralną księgowości, pozwoliło to zdyscyplinować wydatki filii i zapewnić jej bezpieczeństwo finansowe — zniknięcie szyldu „Filia” było naturalną konsekwencją tego procesu. Choć wydarzenie to w pewnych kręgach wzbudziło silne emocje — także negatywne — obecnie, po kilku latach można mówić o słuszności tego kierunku przemian i o awansie, jaki placówka cieszyńska dzięki temu osiągnęła. Działając pod ochronnym parasolem uczelni macierzystej, wydziały cieszyńskie zyskały stabilizację finansową, a także dydaktyczną i naukową. Wszystkie kierunki studiów magisterskich oraz jeden kierunek studiów licencjackich uzyskały akredytację Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Oznacza to potwierdzenie wysokiej jakości nauczania i spełnienie wszystkich wysokich standardów ustalonych w tym zakresie. Obydwa wydziały są ponadto wysoko oceniane za działalność naukowo-badawczą: Wydział Artystyczny zdobył w 2006 roku drugą, a Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji pierwszą kategorię w tzw. parametrycznej ocenie dokonywanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Tabela 1. przedstawia liczbę studentów i pracowników filii UŚ w Cieszynie.

Tabela 1

Liczba studentów i pracowników filii UŚ w Cieszynie w latach 1971—2006

Liczba	Lata								
	1971	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Studenci	124	918	937	1063	1665	3743	4316	4509	4156
Pracownicy naukowo-dydaktyczni	14	—	102	191	206	177	205	240	222

Obecnie liczba studentów obu cieszyńskich wydziałów wynosi 3458 (październik 2007), w tym na studiach stacjonarnych 1991. Na Wydziale Artystycznym studiuje 895 studentów: 533 na studiach stacjonarnych oraz 362 na studiach niestacjonarnych, na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji liczba studentów wynosi ogółem 2563, w tym na studiach stacjonarnych 1458 osób, na niestacjonarnych 1105. Kadre naukowo-dydaktyczną tworzy 225 pracowników, w tym 51 pracowników samodzielnych — profesorów i doktorów habilitowanych.

Zgodnie z wprowadzonym do polskiego szkolnictwa wyższego systemem bolońskim studia stacjonarne (dzienne) i niestacjonarne (zaoczne) na kierunkach pedagogika i etnologia mają charakter dwustopniowy. Trzyletnie studia pierwszego stopnia kończą się licencjatem, a dwuletnie studia drugiego stopnia — magisterium. Program stacjonarnych studiów realizowany jest z uwzględnieniem Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS), który umożliwia stu-

dentom odbywanie studiów nie tylko w jednostce macierzystej, ale także innych europejskich o podobnym profilu.

Na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji nadal funkcjonują dwa kierunki studiów z kilkoma specjalizacjami, dostosowanymi do charakteru i możliwości kadrowych oraz organizacyjnych wydziału — możliwości te wpływają także na liczbę studentów. Nieustannie trwa proces dopasowania oferty edukacyjnej do regionalnego, ogólnopolskiego, a także europejskiego zapotrzebowania na specjalistów w określonych dziedzinach. W ramach kierunku pedagogika umocniły się — po kolejnych przekształceniach — cztery specjalności:

- zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne — ich absolwenci otrzymują uprawnienia do pracy w przedszkolach, szkołach podstawowych, szkołach sanatoryjnych, prewencyjnych, świetlicach szkolnych i środowiskowych itp.;
- praca opiekuńczo-wychowawcza (zamiast pracy socjalnej i opiekuńczo-wychowawczej), przygotowująca absolwentów do pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, do udzielania pomocy jednostce i różnym grupom społecznym w utrzymaniu pełni możliwości fizycznych, psychicznych i społecznych, szczególnie w domach dziecka, bursach i internatach, świetlicach szkolnych, koloniach i półkoloniach, obozach, ośrodkach czasów dziecięcych, hospicjach, prewentoriach, sanatoriach, pogotowiach opiekuńczych, grupach terapeutycznych, różnego typu poradniach itp.;
- animacja społeczno-kulturalna jako propozycja dla kandydatów na pedagogów, którzy interesują się kulturą, jej upowszechnianiem, edukacją kulturalną, wychowaniem do kultury i przez kulturę, którzy chcą pracować w instytucjach upowszechniania kultury, instytucjach oświatowych, w wydziałach kultury różnych szczebli administracji samorządowej, w organizacjach i stowarzyszeniach pozarządowych związanych z kulturą, w mediach lokalnych itp.;
- edukacja filozoficzno-społeczna, skierowana do osób pragnących osiąść umiejętność refleksyjnego spojrzenia na problemy człowieka, kultury i społeczeństwa i podjąć pracę jako nauczyciele takich przedmiotów, jak filozofia, wiedza o społeczeństwie i etyka.

W roku akademickim 2007/2008 uruchomiono dwie nowe specjalności pedagogiczne:

- wychowanie ekologiczne z etyką środowiskową — na tej specjalności kształci się edukatorów i animatorów działań proekologicznych w szkolnictwie, instytucjach samorządowych oraz organizacjach pozarządowych, absolwentów umiejących dostrzec wzajemne relacje pomiędzy człowiekiem jego kulturą i środowiskiem naturalnym, wyposażonych w wiedzę umożliwiającą realizację regionalnej i międzyprzedmiotowej ścieżki ekologicznej, interaktywnych programów edukacyjnych (GREEK, GLOBE), organizację szkoleń, warsztatów, seminariów terenowych i konferencji itp.;

— asystent osoby niepełnosprawnej — przygotowywanie absolwentów do pracy z osobami niepełnosprawnymi, wymagającymi nie tylko określonych usług opiekuńczych, ale także szeroko pojętej rehabilitacji — medycznej, psychologicznej, społecznej, zawodowej, rodzinnej, środowiskowej, prowadzonej w domach pomocy społecznej, ponadlokalnych ośrodkach wsparcia, warsztatach terapii zajęciowej, zakładach aktywności zawodowej, zakładach pracy chronionej, spółdzielniach socjalnych, organizacjach pożytku publicznego itp.

Na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji zlikwidowano pewne formy kształcenia — liczne, rozdrobnione specjalizacje i jedną specjalność pedagogiczną: edukację religijną, na którą wstrzymano rekrutację w roku akademickim 2005/2006. Takie rozwiązanie było konieczne z dwóch powodów: nieuznawania przez diecezję Kościoła katolickiego (poza diecezją bielsko-żywiecką) uprawnień absolwentów tej specjalności do wykonywania zawodu katechety oraz utworzenia w 2001 roku na Uniwersytecie Śląskim Wydziału Teologicznego, gdzie uruchomiono na kierunku teologia specjalność nauczycielską, przygotowującą przyszłych katechetów. Utrzymywanie podobnego kierunku kształcenia w Cieszynie — nie cieszącego się zresztą szczególną popularnością wśród kandydatów na studia — straciło rację bytu.

Na Wydziale Artystycznym prowadzone są trzy kierunki studiów magisterskich:

- edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych ze specjalnościami: malarstwo sztalugowe, rzeźba, grafika artystyczna, grafika użytkowa, multimedia, fotografia i rysunek (od roku akademickiego 2007/2008);
- grafika ze specjalnościami: projektowanie graficzne, grafika warsztatowa; otwarty w 2001 roku kierunek grafika stał się szczególnie atrakcyjną propozycją cieszyńskiego Instytutu, który dysponuje w pełni wyposażonymi pracownikami specjalistycznymi i wysoko wykwalifikowaną kadrą dydaktyczną;
- edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej (z czterema specjalizacjami).

Uruchomiono również jeden kierunek studiów licencjackich — instrumentalistyka ze specjalnościami: fortepian, skrzypce, organy, gitara.

Swoistym probierzem rangi jednostki naukowo-badawczej jest prawo przeprowadzania przewodów awansowych i nadawania stopni naukowych. Instytut Sztuki, dzięki stałemu podnoszeniu kwalifikacji pracowników dydaktycznych, uzyskał prawo nadawania stopni naukowych doktora (od 2001 roku) i doktora habilitowanego (od roku 2002) w dyscyplinie artystycznej grafika. Zaowocowało to przeprowadzeniem kilkunastu przewodów kwalifikacyjnych w tej dziedzinie. Dowodem uznania i docenienia doświadczenia dydaktycznego cieszyńskich pedagogów jest także fakt ich członkostwa w opiniotwórczej dla tej dyscypliny instancji, jaką jest OMREA — wytyczająca standardy programowe i określająca kształt dydaktyki artystycznej.

Mocną stroną obu cieszyńskich wydziałów jest współpraca międzynarodowa. Prowadzona jest od początku istnienia filii w Cieszynie, a więc ma bogate tradycje, a ponadto ułatwia ją i intensyfikuje szczególne położenie Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie — na pograniczu państwowym, ale także etniczno-kulturowym. Większość umów o współpracy naukowo-dydaktycznej z partnerami zagranicznymi zawarto jeszcze w czasach funkcjonowania Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego. Obecnie porozumienia te są kontynuowane i poszerzane. Do najważniejszych partnerów zagranicznych należą: Pädagogische Zentrum Graz-Eggenberg (Austria), Sárospatak Comenius Tanítóképző Főiskola (Węgry), Kongres Polaków i Zarząd Główny PZKO — Czeski Cieszyn (Republika Czeska), Belarus State University of Culture (Białoruś), Eszterhazy Karoly Teacher Training College (Węgry), Silesian University — Opava (Republika Czeska), Ostravska Univerzita — Ostrava (Republika Czeska), Constantinus the Philosopher University in Nitra (Słowacja).

Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji współpracuje w ramach Programu Socrates/Erasmus z trzema ośrodkami naukowymi kształcącymi nauczycieli: Centre the Formation Pedagogique Cambrai (Francja), Pedagogische Akademie der Diözese Graz-Seckau (Austria) oraz Religionspädagogische Akademie der Diözese Graz-Seckau (Austria). Wydział Artystyczny natomiast współpracuje z Central Ostrobothnian Polytechnic w Kokkola (Finlandia), z Uniwersytetem Helsińskim, a także z uczelniami artystycznymi w Słowacji, Republice Czeskiej i Wielkiej Brytanii.

Szczególnie intensywna współpraca, co wynika przede wszystkim z bliskiego sąsiedztwa, podejmowana jest z Uniwersytetem Ostrawskim w Republice Czeskiej. Cieszyn i Ostrawę dzieli zaledwie odległość około 50 kilometrów i już całkowicie otwarta granica państwowa, dzięki czemu kontakty między pracownikami i studentami obu uczelni mogą mieć codzienny charakter. Współpraca z Ostrawą obejmuje wymianę doświadczeń naukowych i dydaktycznych w trakcie organizowanych po obu stronach granicy konferencji, a także próby organizowania wspólnych sympozjów. Znaczące jest także współdziałanie obu uczelni na polu artystycznym. Naukowcy i artyści z Uniwersytetu w Ostrawie są ponadto partnerami dla pracowników z Cieszyna w różnorodnych programach i projektach międzynarodowych, w tym transgranicznych.

Oto przykłady tematów badawczych, które w 2006 roku pracownicy Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji realizowali wspólnie z partnerami zagranicznymi:

Ústav etnológie SAV, Słowacja:

- *Tradičná kultúra slovenských menšín v strednej a južnej Európe ako súčasť ich kultúrneho dedičstva;*
- *Procesy zmien v kulinárnej kultúre obyvateľstva Slovenska v 20. storočí;*
- *Kolektívne identity v moderných spoločnostiach. Región strednej Európy. Procesy konštruovania, reprodukcie a transformácie kolektívnych kategórií a identít.*

- Wydział Studiów Humanistycznych Uniwersytetu Karola w Pradze, Republika Czeska, Fundacja J. Husa:
- *Antropologie hranic/Anthropology of Borders*.
Exeter University, Wielka Brytania:
  - *Profesjonalizm animatora działań twórczych i nauczyciela sztuki*.
Universite Catholique Lille, Centre de Formation Pedagogique w Cambrai, Francja:
  - *Kształcenie nauczycieli w zakresie edukacji wczesnoszkolnej w Polsce i na świecie (z elementami języków obcych)*.
El Camino College, Torrance, Kalifornia, USA:
  - *Preparing Educators of Global Society*.
Szkoły i organizacje mniejszości narodowych w Republice Czeskiej, Słowacji i na Węgrzech:
  - *Młodzież społeczności wielokulturowych w procesach integracji z Unią Europejską — rola i miejsce szkoły a społeczne konteksty w kształtowaniu tożsamości narodowej (na przykładzie młodzieży mniejszości i większości narodowych społeczności wielokulturowych krajów Grupy Wyszehradzkiej)*.
Uniwersytet Ostrawski, Republika Czeska:
  - *Special Education of Mental Retardation in the Czech Republic and Poland*;
  - *Edukacie žáku se speciálními vzdělávacími potřebami*;
  - *Rodzina dla Europy czy Europa dla rodziny?*;
  - 2. tom międzynarodowej serii wydawniczej „Dialog bez Granic”;
  - *Edukacja wczesnoszkolna*.
Uniwersytet Śląski w Opawie, Republika Czeska:
  - *Poezja Zaolzia i Nadolzia*.
Universitat Drezno, Niemcy:
  - *Problemy pogranicza polsko-czeskiego*.
Projekty realizowane przez pracowników Wydziału Artystycznego:
Università di Roma Tor Vergata, Facoltà di Lettere e Filosofia, Włochy;
  - *9 ICMS — Ninth International Congress on Musical Signification „Music, senses, body”*.
Związek Kompozytorów Łotewskich Ryga, Łotwa:
  - *39th International Baltic Musicological Conference „The 20th Century and the Phenomenon of Personality in Music” in honour of the 100th anniversary of composer Jānis Ivanovs*.
Svenska Yrkeshogskolan, University of Applied Sciences, Jacobstad, Finlandia:
  - *International Music Week Piano Master Class*.
Instytut Muzykologii Uniwersytetu w Brnie, Republika Czeska:
  - *International Musicology Colloquium „Darmstadt, Du Stadt meiner Traume”*.

Opera Narodowa w Wilnie, Litwa:

- *International Seminar for Opera Critics „Staging and Consuming Opera in the Age of Global Media”*.

Institute International Music Electroacoustic, Bourges, Francja:

- *Festival International des Musique et Creations Electroniques*.

Uniwersytet Wileński, Litwa:

- *VIII Międzynarodowa Konferencja „Nauka a jakość życia. Międzynarodowy transfer edukacji uniwersyteckiej”*.

Pedagogicka Faculta Universitet Komenskeho, Bratysława, Słowacja:

- *Forum o premenach školy*.

Uniwersytet Ostrawski, Ostrawa, Republika Czeska:

- *„Pod specjalnym nadzorem”*.

Universitas Studiorum Polona Vilnesis, Litwa:

- *„Zbliżenia”*.

Instytut Polski, Sztokholm, Szwecja:

- *Exploring reality / Eksploracje rzeczywistości*.

Superior de Artes e Design, Portugalia:

- *nawiązanie współpracy z uczelnią Escola Superior de Artes e Design (ESAD) w Portugalii*.

Ważnym elementem działalności naukowo-artystycznej Instytutu Sztuki jest współpraca przygraniczna. Wśród zakrojonych w tym zakresie przedsięwzięć najistotniejsze, ze względu na taki właśnie charakter, były warsztaty graficzne realizowane w ramach grantu unijnego Phare *Kontakty III* Ostrava—Cieszyn (odbyła się już trzecia edycja tej imprezy, której animatorem, oprócz Uniwersytetu Ostrawskiego jest cieszyński Instytut Sztuki). W sferze międzynarodowej współpracy przygranicznej odnotować także można udział pracowników Instytutu w międzynarodowych warsztatach wielkoformatowego druku cyfrowego, organizowanych przez Faktory-Print i Uniwersytet Ostrawski Ostrava—Petřvald; prezentację galerii regionów przygranicznych Republiki Czeskiej i Rzeczypospolitej Polskiej, w ramach projektu *Galerie 05*, oraz organizację plenerów fotograficznych, wystaw, sympozjów i przygotowanie publikacji w ramach projektu Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu w Opawie *Dwa miasta, dwa uniwersytety na granicy*. Działalność międzynarodowa koncentrowała się także na kontaktach polsko-litewskich.

Pod egidą Instytutu Sztuki działa przy Uniwersytecie w Cieszynie, obrosła już tradycja, Galeria Uniwersytecka. Ambicją twórców galerii, zresztą z powodzeniem realizowaną, jest przedstawienie dzieł artystów z różnych środowisk, reprezentujących często odmienne orientacje artystyczne, a także sztuki tworzonej przez zaprzyjaźnionych artystów czeskich czy też pedagogów z innych placówek dydaktycznych w kraju. Dobrą tradycją Instytutu Sztuki jest także działalność na rzecz regionu i miasta Cieszyna. Są to nie tylko przedsięwzięcia o charakterze efemerycznym (warsztaty, akcje artystyczne), ale też mające charakter trwały.

Nieprzypadkowo obydwie cieszyńskie wydziały otrzymują zwykle najwyższe oceny ministerialne w zakresie działalności naukowo-badawczej. Prowadzone przez cieszyńskich naukowców badania mają nie tylko interesujący profil, ale także rozliczne kierunki. Szczególnie dotyczy to Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji.

W ramach studiów pedagogicznych w 2006 i 2007 roku kontynuowano bądź podjęto działania naukowe w sześciu głównych obszarach badawczych:

- edukacja dzieci i młodzieży oraz role, jakie w tym procesie odgrywają szkoła i nauczyciel;
- edukacja i socjalizacja osób niepełnosprawnych;
- problematyka społeczna: wychowanie, wartości, rodzina;
- związki edukacji i kultury;
- zagadnienia filozoficzne i aksjologiczne;
- edukacja i komunikacja językowa.

Specyficzne dla cieszyńskiego ośrodka pedagogicznego są badania dotyczące pogranicza polsko-czeskiego. W minionym roku odnosiły się one do roli młodzieży społeczeństw wielokulturowych w procesie integracji z Unią Europejską oraz edukacji i komunikacji językowej na pograniczu, a także do problemów edukacji i socjalizacji osób ze specjalnymi potrzebami w Polsce i Republice Czeskiej.

Tematycznie rozległe są również prace prowadzone w zakresie studiów etnologicznych — gdzie określono je jako „Funkcje tradycji w społeczeństwie nowoczesnym — problemy ekologii kulturowej w życiu społeczności miejskich i podmiejskich”. Etnolodzy w ramach tematu głównego realizowali badania, skupiając się na zagadnieniach rodziny, przestrzeni społeczno-kulturowej miasta, antropologii kultury góralskiej oraz folkloru, zarówno muzycznego, narracyjnego, jak i dziecięcego. Zainicjowane zostały również badania nad społecznością Kurdów, którzy pojawili się w Polsce po drugiej wojnie w Zatoce Perskiej, a także nad szeroko pojętą edukacją informatyczną, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii związanych z komputerowym wspomaganie nauczania w edukacji specjalnej.

Na Wydziale Artystycznym wyodrębniono, ze względu na specyfikę dwóch instytutów tworzących wydział, główne kierunki badawcze:

Instytut Muzyki:

- edukacja muzyczna;
- historia muzyki śląskiej;
- muzyka współczesna — kierunki, tendencje, stylistyka;
- teoria muzyki z uwypukleniem analizy muzycznej;
- kształcenie instrumentalne, kameralistyka;
- związki muzyki ludowej i profesjonalnej;
- polska muzyka religijna — stan zachowania, funkcje w kulturze, perspektywy rozwoju;

- dziedzictwo kulturowe Śląska;
- historia folklorystyki śląskiej;
- recepcja muzyki w Polsce, krytyka muzyczna;
- socjologia i semiotyka muzyki;
- kompozycja współczesna z uwzględnieniem muzyki elektronicznej, kompozycji komputerowej i aranżacji rozrywkowej.

Od kilku lat urządza się systematycznie konferencje naukowe z zakresu muzyki religijnej. Prowadzi się badania nad estetycznym zróżnicowaniem muzyki współczesnej. Rezultaty badań prezentowane są na międzynarodowych konferencjach w Niemczech, we Włoszech, w Finlandii, na Łotwie, w Austrii i USA.

Do znaczących osiągnięć Instytutu Muzyki w 2006 roku zaliczyć można udział Akademickiego Chóru „Harmonia”, wykonującego *Pasję według św. Łukasza* Krzysztofa Pendereckiego, w Festiwalu Muzyki Polskiej w Krakowie (koncert finałowy). Pracownicy brali udział w koncertach lub wykonali około 350 koncertów, w tym około 50 zagranicznych na Łotwie, Węgrzech, we Francji, w Finlandii, Szwajcarii i Republice Czeskiej, zdobyli 11 nagród i wyróżnień krajowych i zagranicznych, powstały nowe kompozycje, emitowane na antenie Polskiego Radia, a także zaprezentowane na znaczących festiwalach krajowych i zagranicznych. Nagrano i wydano też 4 monograficzne płyty CD, zespoły prowadzone przez pracowników Instytutu Muzyki prawykonały 11 nowych kompozycji.

Instytut Sztuki:

- dziedziny działalności artystycznej — rysunek autonomiczny, grafika warsztatowa i komputerowa, grafika projektowa, fotografia, multimedia oraz inne formy obrazowania;
- dzieło sztuki w obliczu uwarunkowań kontekstu kulturowego;
- interdyscyplinarny dyskurs artystyczny;
- dydaktyka artystyczna w kulturze płynności;
- kształcenie artystyczne w kontekście praktyki polskich ośrodków dydaktycznych;
- sytuacja „nauczyciela sztuki” w obliczu ponowoczesności;
- intersemiotyczność przekazów wizualnych;
- strategia interpretacji i werbalizacji dzieła sztuki;
- dylematy kształcenia artystycznego w kontekście ponowoczesnej praktyki artystycznej;
- międzynarodowa i ogólnopolska działalność wystawiennicza w dziedzinie grafiki;
- realizacja tematów badawczych związanych z przenikaniem się tradycyjnych technik i nowych mediów w dziełach graficznych oraz komunikacji artystycznej, z wykorzystaniem aparatury komputerowej do transmisji tekstów i obrazów.

To szczególne zróżnicowanie tematyki badawczej obu cieszyńskich wydziałów sprzyja utrzymywaniu kontaktów z wieloma ośrodkami badawczo-naukowymi w kraju oraz pozwala na przekazywanie doświadczeń badawczych studentom, co wzbogaca ofertę dydaktyczną wydziałów ulokowanych w Cieszynie.

Trudno byłoby dzisiaj wyobrazić sobie Cieszyn bez Uniwersytetu „na Bobrku”, jak mówią cieszyńscy. Jest on już stałym, nienaruszalnym elementem pejzażu kulturalnego i struktury społecznej miasta i powiatu cieszyńskiego. Studenci są wszędzie — w licznych instytucjach kulturalnych, oświatowych i szkołach, gdzie odbywają praktyki, bywają w ulubionych klubach, pubach i kawiarniach, uczestniczą w różnorodnych imprezach i pozostawiają swój ślad w wielokulturowym wizerunku miasta. Profesorowie natomiast stanowią od lat znaczącą część cieszyńskiej inteligencji. Po kilkudziesięciu latach funkcjonowania w tym szczególnym miejscu można powiedzieć, że Uniwersytet Śląski w Cieszynie ma swój regionalny, przygraniczny rys — niepowtarzalny i oryginalny, zgodny ze współczesnymi europejskimi trendami.

Halina Rusek

The University of Silesia with its seat in Cieszyn in the process of changes

S u m m a r y

The university located in Silesia has a short official name, i.e. “The University of Silesia”, however, most frequently, in the colloquial language, it is used in its broadened version, i.e. “The University of Silesia in Katowice”. The very name only partially reflects a contemporary location and functioning of the school. Although the seat of the authorities of the University of Silesia and the majority of its departments are situated in Katowice, many units permanently settled into the structure of several other cities of the Silesian Voivodship: Sosnowiec, Chorzów, Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, and Cieszyn — an informal capital of Cieszyn Silesia.

It would be impossible to imagine Cieszyn without the university “in Bobrek” these days, as people living in Cieszyn say. It is already a stable and inviolable element of a cultural landscape and social structure of the city and Cieszyn country.

The university in Cieszyn has its regional and border trait — unique and original adjusted to European trends.

Halina Rusek

Die Schlesische Universität mit dem Sitz in Cieszyn (Teschen) zur Wandlungszeit

Zusammenfassung

Die in Schlesien lokalisierte Universität trägt einen kurzen offiziellen Namen „Die Schlesische Universität“, doch in der Alltagssprache wird ein erweiterter Name „Die Schlesische Universität in Kattowitz“ gebraucht. Der Name entspricht nur teilweise der Wahrheit, denn der Sitz der Hochschulbehörde und die meisten Fakultäten befinden sich zwar in Kattowitz, doch viele Universitätseinheiten mit anderen Städten der Schlesischen Wojewodschaft: Sosnowiec, Chorzów (Königshütte), Rybnik, Jastrzębie-Zdrój (Bad Jastrzemb) und Cieszyn (Teschen), der inoffiziellen Hauptstadt des Teschener Schlesiens verbunden sind.

Es ist heute kaum möglich, sich Teschen ohne die Universität „zu Bobrek“, wie es die Teschener zu sagen pflegen, vorzustellen. Sie wurde zum festen, unverletzlichen Element der Kulturlandschaft und der gesellschaftlichen Struktur der Stadt und des Teschener Kreises. Die Hochschule zu Teschen ist durch ihr regionales, für Grenzgebiete charakteristisches und mit europäischen Trends zusammenpassendes Klima gekennzeichnet.